

[←Vissza](#)

[Print](#)

Marcello Musto: A Grundrisse terjesztése és fogadtatásavilágszerte. Fejezet a marxizmus történetéből
A szerző Marx Grundrisséjének keletkezéstörténetét járja körül, elemelve e mű helyét Marx szellemi fejlődésében és A tőkére gyakorolt jelentős hatását.

1858-1953: száz év magány

Amikor 1858-ban Marx befejezte a *Grundrisse* írását, és nekilátott *A politikai gazdaságtan bírálatához* (Zur kritik der politischen Ökonomie) című műve kidolgozásának, akkor a korábbiól egyes részeket átvett ebbe az újabb művébe, de aztán soha többé nem nyúlt hozzá. Tény, hogy az 1861-1863 közötti időszakban született kéziratokat leszámítva, *A tőke* előkészítő tanulmányaiban egyetlen alkalommal sem hivatkozik a *Grundrissére*, pedig bevett szokása volt, hogy korábbi műveire utal, sőt, hogy teljes szövegrészeket változatlanul átemel újabb írásaiába. A *Grundrisse* azokkal a vázlatokkal hevert együtt, melyeket a szerző nem szándékozott hasznosítani, mivel olyan specifikus problémák elemzésébe merült bele, melyekkel e vázlatok nem foglalkoztak.

Teljességgel biztosan nem állíthatjuk, hogy Friedrich Engels sem olvasta soha a *Grundrissét*, de azt igen, hogy ennek meglehetősen nagy a valószínűsége. Köztudott, hogy Marxnak *A tőke* első kötetét sikerült csak befejeznie, és a második, illetve a harmadik kötet félbehagyott kéziratait Engels válogatta és rendezte kiadásra. E válogatás során Engels minden bizonnyal több tucatnyi, *A tőke* előtanulmányaként született jegyzetfüzetet nézett át, és így joggal feltételezhetjük, hogy miközben a kézirathegyekben rendet kívánt teremteni, a *Grundrissét* is átlapozta és nyilván arra következtetésre jutott, hogy *A tőke* egy korai változata - még az 1859-ben írott *A politikai gazdaságtan bírálatához* című mű megszületése előtti -, vagyis hogy nem veheti hasznát a kötetek összeállításában. Ráadásul Engels soha nem tett említést a *Grundrisséről*, sem *A tőke* általa sajtó alá rendezett két kötetéhez írott előszavában, sem kiterjedt levelezésében.

Engels halála után Marx eredeti kéziratainak java Berlinbe, a Német Szociáldemokrata Párt (SPD) archívumába került, ahol az elképzelhető legnagyobb mellőzésben részesültek. A párton belül dúló politikai csatározások útját állták annak, hogy Marx hagyatékának számos, jelentős darabja megjelenhessen; mi több, a kéziratok szétszóródtak, és ez a helyzet eredményezte, hogy műveinek teljes kiadása olyan hosszú ideig váratott magára. Még azzal sem törődött senki, hogy Marx intellektuális örökségéről részletes, alapos leltárt készítsen, és ez vezetett aztán ahhoz, hogy a *Grundrisse* a többi kézirat között lappangott.

Ebben az időszakban mindössze egy részlete látott napvilágot, és ez a „Bevezetés” volt, melyet Karl Kautsky 1903-ban a *Die Neue Zeit* hasábjain adott közre egy rövidke jegyzet kíséretében, mely szerint „a vázlattöredék” 1857. augusztus 23-án készült. Mivel Kautsky úgy vélte, a szöveget Marx fő művéhez bevezetőként írta, ezért az *Einleitung zu einer Kritik der politischen Ökonomie* (Bevezetés a politikai gazdaságtan bírálatához) címet adta neki, és kijelentette, hogy „töredékes jellege ellenére” a szöveg „számátalan új megközelítést kínál” (Marx, 1903: 710, n. 1). A publikáció jelentős visszhangot keltett: hamarosan napvilágot látott a francia (1903) és az angol nyelvű (1904) fordítás is, és hamarosan még szélesebb körben vált ismertté, amikor Kautsky 1907-ben *A politikai gazdaságtan bírálatának alapvonalai* című Marx- mű függelékeként megjelentette. Az első fordításokat továbbiak követték, így például 1922-ben oroszul, 1926-ban japán nyelven, 1927-ben görögül és 1930-ban kínaiul is megjelent; végül ez lett az egész marxi elmélet egyik legtöbbször hivatkozott és legtöbbször értelmezett darabja.

A szerencse rámosolygott a „Bevezetés”-re, ám a Grundrisse egészében az ismeretlenség homályába merült hosszú időre. Alig hihető, hogy Kautsky a „Bevezetés” felfedezésekor nem bukkant volna rá az egész kézira, de erre egyetlen esetben sem utalt. És egy kicsivel később, 1905 és 1910 között, amikor elhatározta, hogy közreadja Marx néhány korábban ismeretlen művét, elsődlegesen az 1861-1863 között írott munkákra koncentrált, melyeknek az *Értéktöbblet-elméletek* címet adta.

A Grundrisse felfedezésére végül 1923-ban került sor; David Rjanazov, a moszkvai Marx-Engels Intézet (MEI) igazgatója és a Marx Engels Gesamtausgabe (MEGA), azaz Marx és Engels összes művei kiadásának felelős szerkesztője bukkant rá a kéziratok között. Miután a hagyatékot Berlinben áttanulmányozta, jelentésében beszámolt a moszkvai Szocialista Akadémiának a Grundrisse létezéséről, Marx és Engels irodalmi hagyatékáról:

„Marx iratai között újabb nyolc jegyzetfüzetet találtam, melyek közgazdasági tanulmányokat tartalmaznak... A kéziratok valószínűleg az 1850-es évek közepén íródtak, és Marx művének [A tőke] első vázlatát tartalmazza, melynek a szerző még nem adott címet ekkoriban; ez ugyanakkor *A politikai gazdaságtan bírálatához* című mű első változatának [is] tekinthető.”¹ (Rjazanov, 1925: 393-394)

„Az egyik jegyzetfüzetben” - folytatja Rjazanov - „Kautsky megtalálta *A politikai gazdaságtan bírálatához* című mű «Bevezetését», - és úgy véli, hogy *A tőke* előtanulmányainak kéziratái „kiemelkedő jelentőséggel bírnak abból a szempontból, hogy rávilágítanak Marx intellektuális fejlődésének történetére és jellemző kutatási és munkamódszerére” (Rjazanov, 1925: 394).

A MEGA kiadásáról a MEI, a frankfurti Társadalomkutató Intézet és a Német Szociáldemokrata Párt (mely még ekkor is a Marx - Engels hagyaték őrzője volt) által kötött megállapodás értelmében több más kiadatlan írással együtt a Grundrisséről is fényképmásolat készült, és ezt a moszkvai szakértők kezdték tanulmányozni. 1925 és 1927 között a MEI munkatársa, Pavel Veller katalógusba vette *A tőke* összes előkészítő tanulmányát, melyek sorában az első éppen a Grundrisse volt. 1931-re elkészült a teljes mű deszifrirozása és gépelése, és 1933-ban oroszul megjelent egy része is „A pénzről szóló fejezet” címmel, melyet két évvel később németül is kiadtak. Végül 1936-ban a Marx-Engels-Lenin Intézet (MELI, a MEI utódintézménye) a Grundrisse szövegét tartalmazó nyolc jegyzetfüzetből hatot megszerzett, s ezzel lehetővé vált a felmerült szerkesztői problémák megoldása is.

1939-ben Marx jelentős kéziratái közül utolsóként végül megjelent Moszkvában életének egyik legtermékenyebb korszakából való, terjedelmes műve *Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie (Rohentwurf) 1857-1858* címmel, melyet Pavel Veller adott a kéziratnak. Két évvel később napvilágot látott egy függelék (Anhang) is, melyben Marxnak az 1850-1851-ben Ricardo: *A politikai gazdaságtan és az adózás elvei* című művéhez írott kommentárjai, Bastiat és Carey nézeteinek bírálat, a Grundrisséhez készített saját kezű tartalomjegyzéke, továbbá az 1859-es *A politikai gazdaságtan bírálatához* készített előtanulmányainak szövege (az ún. Urtext) szerepelt. Az 1939-es kiadásban a MELI bevezetője rávilágított a szöveg kivételes jelentőségére: „...az 1857-1858-ban írott kézirat, mely teljességében ebben a kötetben lát először napvilágot, Marx közgazdasági műveinek sorában meghatározó fejlődési fokot jelentett” (Marx-Engels-Lenin-Institut 1939: VII).

Bár a szerkesztői alapelvek és a kiadvány formája megegyezett a MEGA köteteivel, a Grundrisse mégsem került be a kötetek sorába, hanem önálló kiadványként jelent meg. Mi több, a második világháború közelsége hatással volt a mű további sorsára: gyakorlatilag az ismeretlenség homályába fedte. Az első kiadás háromezer példánya hamarosan rendkívüli ritkasággá változott, és csak néhány példány került ki a Szovjetunióból. A Grundrisse az 1928 és 1947 között megjelent *Szocsinénija* - Marx és Engels műveinek első orosz nyelvű gyűjteményes kiadása - kötetei között nem szerepelt, az első német nyelvű

kiadásra pedig csak 1953-ban került sor. Míg egyfelől megdöbbentő, hogy egy olyan szöveg, mint a *Grundrisse*, egyáltalán megjelenhetett a sztálini korszakban, hiszen az akkoriban vitathatatlannak tekintett *dialmat* - a szovjet típusú „dialektikus-materializmus” - kánonjaihoz képest eretnokségeket tartalmazott, másfelől azonban nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy akkoriban ez volt a legjelentősebb olyan Marx-szöveg, amely Németországban ismeretlen volt. Amikor végül Kelet-Berlinben harmincezer példányban megjelent, a kiadás a *Karl Marx Jahr*, a Marx-évforduló (a szerző születésének százharmincötödik és halálának hetvenedik éve) egyik ünnepi eseménye lett.

Így esett, hogy az 1857-1858-ban írott *Grundrisse* világszerte csak 1953-tól, száz év magányt követően olvasható.

Világszerte ötszázezer példányban hozzáférhető a könyv

Annak ellenére, hogy ennek a jelentős, *A tőke* előtt íródott új kéziratnak számottevő visszhangja volt, illetve hogy milyen kiemelkedő elméleti értéknek tekintik világszerte, a *Grundrisse* további fordításai meglehetősen sokat vártak magukra.

A „Bevezetés” mellett egy másik kivonat - „A tőkés termelést megelőző formák” - keltett először érdeklődést. Ezt a szöveget 1939-ben fordították oroszra, aztán 1947-1948-ban oroszról japánra. Ezt követően ennek a részletnek az önálló kiadása német nyelven, illetve angol nyelvű fordítása végre meghozta a szélesebb körű ismertséget: a német kiadás 1952-ben jelent meg a *Kleine Bücherei des Marxismus-Leninismus* (Kis marxista-leninista könyvtár) című sorozat részeként, s ez szolgált alapul a magyar és az olasz fordítás elkészítéséhez (magyarul 1953-ban, olaszul pedig 1954-ben); az angol nyelvű kiadás pedig, mely 1964-ben készült el, lehetővé tette a mű megismerését az angol nyelvű olvasókör számára és az argentinai (1966) és spanyolországi (1967) megjelenés révén elérhetővé vált a spanyol nyelvű olvasók számára is. Eric Hobsbawm, az angol nyelvű kiadás szerkesztője, a marxi szöveg elé bevezetőt írt, amelyben kiemelte a mű jelentőségét: *A tőkés termelést megelőző formák* - írja - „jelentették Marx legszisztemikusabb kísérletét a történelmi evolúció problémájának megragadására”, és „kétségek nélkül megállapíthatjuk, hogy minden olyan marxista történelmi elemzés, mely figyelmen kívül hagyja [ezt a művet], ezen írás fényében újragondolandó” (Hobsbawm 1964: 10). Világszerte egyre több társadalomtudós látott hozzá a szöveg értelmezéséhez, mely számos újabb nyelven jelent meg, és mindenhol jelentős történelmi és elméleti vitákat eredményezett.

A *Grundrisse* teljes szövegének fordításaira az 1950-es évek végétől került sor; a mű lassan, de feltartóztathatatlanul beszivárgott a köztudatba, és ez végső soron elvezetett Marx életművének alaposabb és bizonyos tekintetben a korábbiaktól eltérő megítéléséhez. A mű legkiválóbb értelmezői az eredeti, német nyelvű szöveggel küzdöttek meg, de szélesebb körű tanulmányozására - mind a németül nem olvasó társadalomtudósok, mind pedig különösen a politikai aktivisták és az egyetemi hallgatók körében - azt követően került sor, hogy a nemzeti nyelvű fordítások is napvilágot láttak.

Az első fordítások Keleten jelentek meg: Japánban (1958-1965), illetve Kínában (1962-1978). Az orosz nyelvű kiadásra a Szovjetunióban csak 1968-1969-ben került sor; ekkor a *Grundrisse* a *Szocsinenija* (1955-1966) második, kibővített kiadásának pótkötetként szerepelt. Az, hogy a korábbi kiadásból ez a mű kimaradt, azzal a súlyos következménnyel járt, hogy ugyancsak kimaradt az 1956-1968 között megjelent Marx-Engels Werke (MEW) című sorozatból, mely a szovjet szövegválogatás alapján készült. A MEW - Marx és Engels műveinek legszélesebb körben használt kiadása, mely egyúttal a többi fordítás alapjául is szolgált - ilyenformán nem tartalmazta a *Grundrisse* szövegét egészen 1983-ig, amikor az összkiadás pótkötetként végül megjelent.

A *Grundrisse* az 1960-as évek végén kezdett elterjedni Nyugat-Európában is. Az első fordítás

Franciaországban jelent meg (1967-1968), de ez meglehetősen gyenge minőségű szöveg volt, és 1980-ban újabb, immár hitelesebb fordítással kellett felváltani. Ezt az olasz kiadás követte 1968 és 1970 között, s kezdeményezője lényegileg - akárcsak Franciaországban - olyan kiadó volt, mely a kommunista párttól függetlenül működött.

A spanyol nyelvű kiadás az 1970-es években jelent meg. Ha eltekintünk a Kubában 1970-1971-ben kiadott spanyol változattól, mely a szövegnek meglehetősen gyenge fordítása volt, mivel a francia változat alapján készült, továbbá ha figyelembe vesszük, hogy a kubai kiadás kizárólag a szigetországban volt elérhető, akkor kijelenthetjük, hogy az első alkalmas spanyol fordítás Argentínában 1971 és 1976 között látott napvilágot. Ezt hamarosan követte újabb három, Spanyolországban, Argentínában és Mexikóban együttműködve készült újabb fordítás, s ezzel a *Grundrisse* fordításai között a spanyol nyelvűek szerepelnek a legnagyobb számban.

Az angol fordítást megelőzve először egy válogatás jelent meg 1971-ben, melynek szerkesztője, David McLellan, felcsigázta az olvasók várakozását: „A *Grundrisse* jóval több, mint A *tőké*hez készült vázlatos tanulmány” (McLellan 1971: 2); minden más marxi műnél inkább képes „Marx gondolatrendszerének szintézisét” nyújtani. „Bizonyos értelemben Marx mindegyik műve befejezetlen, de a legteljesebb közülük a *Grundrisse*” (McLellan 1971: 14-15). A teljes szöveg fordítása végül 1973-ban készült el, vagyis éppen húsz évvel a német nyelvű kiadás után. A fordító, Martin Nikolaus, ezt írta az előszóban: „Életrajzi és történelmi jelentőségén túl ezek [a *Grundrisse* szövegei] sok új anyaggal szolgálnak, és Marx teljes politikai-közgazdasági tervezete egyetlen létező vázlatának tekinthetjük... A *Grundrisse* Marx elméletének minden egyes korábbi, komoly interpretációját újragondolásra készíti és mérlegre teszi” (Nikolaus 1973: 7).

Az 1970-es évek a kelet-európai fordítások történetében is meghatározó jelentőségű évtizednek bizonyultak. Miután a Szovjetunióban a *Grundrisse* kiadása zöld utat kapott, már semmi nem állt útjában a „szatelit” országokban sem a fordításnak: Magyarországon 1972-ben, Csehszlovákiában 1971-1977-ben cseh nyelven, 1974-1975-ben szlovákul) és Romániában 1972-1974-ben, illetve Jugoszláviában 1979-ben került a könyv az olvasók kezébe. Ugyanebben az időszakban, nagyjából egy időben jelent meg két, egymással szemben álló dán kiadás. Az egyiket a Dán Kommunista Párt által támogatott könyvkiadó dobta piacra 1974-1978-ban, a másikat pedig az újbóloldaldhoz közeli kiadó (1975-1977).

A nyolcvanas években a *Grundrisse* fordítása Iránban is megjelent (1985-1987), ahol is ez volt az első olyan perzsa nyelven kiadott Marx-mű, mely a szigorú szerkesztői-kiadói elveknek megfelelt. Ugyancsak ebben az évtizedben a könyv számos további európai nyelven is megjelent. A szlovén kiadás 1985-ben indult, a lengyel és a finn pedig 1986-ban (az utóbbi szovjet támogatással).

A Szovjetunió felbomlása és az ún. „létező szocializmusnak” - valójában a marxi elmélet égbekiáltó megcsúfolásának - bukása után Marx írásainak kiadása egy időre szünetelt. Ugyanakkor azonban még azokban az években is, amikor a Marxot övező csendet csak azok törték meg, akik biztosak lehettek abban, hogy írásaik sorsa a teljes mellőzés lesz, a *Grundrisse* újabb és újabb fordításai láttak napvilágot. A görög (1989-1992), a török (1999-2003), dél-koreai (2000) és a braziliai (kiadását 2008-ra tervezik) megjelenések révén Marx e műve az elmúlt két évtizedben a legtöbb idegen nyelvre lefordított könyv lett.

Összegezve, a *Grundrisse* teljes szövegét eddig huszonnégy nyelvre² fordították le, összesen harminckét változatban. A részleges kiadásokat nem számítva eddig több mint ötszázezer példányban³ látott napvilágot - s ez az adat minden bizonnyal nagyon meglepné azt a férfit, aki a *Grundrisse*-t a legnagyobb sietséggel csak azért írta, hogy összegezze azokat az eredményeket, melyekre közgazdasági tanulmányai során addig jutott.

Olvasók és szövegelemzők

A *Grundrisse* recepciójának - akárcsak terjesztésének - történetére az jellemző, hogy meglepően későn kezdődött. Ennek döntő oka pedig, eltekintve azoktól a kitérőktől és fordulatoktól, melyek újrafelfedezését kísérték, magának a töredékesen és elnagyoltan felvázolt kéziratnak a komplexitása, mely olyannyira megnehezítette értelmezését, illetve idegen nyelvű változatainak elkészítését. Ebből a szempontból is figyelemre méltó az irányadó, tekintélyes tudós, Roman Rosdolsky alábbi megállapítása:

„1948-ban, amikor jó szerencsém lehetővé tette, hogy a nagyon nehezen megszerezhető könyv egyik példányát tanulmányozhassam..., az első perctől kezdve egyértelmű volt számomra, hogy ez a mű alapvető szerepet játszik Marx elméletében. Ugyanakkor azt is tudtam, hogy szokatlan formája bizonyos értelemben homályosnak mondható megfogalmazása kevésbé teszi alkalmassá arra, hogy széles olvasóközönséghez juthasson közel.” (Rodolsky 1977: xi)

Ezek a megfontolások indították arra Rosdolskyt, hogy kísérletet tegyen a szöveg világos magyarázatára és kritikai vizsgálatára: az eredmény a *Zur Entstehungsgeschichte des Marxischen 'Kapital'. Der Rohentwurf des 'Kapital' 1857-1858* (Marx: *A tőke* című művének létrejötte), amely 1968-ban Németországban jelent meg és mindmáig a *Grundrisse*-vel foglalkozó első és legfontosabb monográfia. Ez a sok nyelvre lefordított munka bátorította Marx könyvének fordítóit és terjesztőit, és jelentős hatást gyakorolt a nyomában járó szövegelemzésekre is.

Ezerkilencszázhatvannyolc kiemelkedő dátumnak bizonyult a *Grundrisse* sorsát illetően. Rosdolsky könyvének kívül ebben az évben jelent meg a könyv első angol nyelvű elemzése is a *New Left Review* márciusi és áprilisi számában; ezt Martin Nicolaus írta „The Unknown Marx” címmel. Az esszének köszönhető a *Grundrisse* szélesebb körű megismertetése és annak az igénynek a megfogalmazása, hogy a teljes szöveg fordítása megkerülhetetlen. Időközben a *Grundrisse* Németországban és Olaszországban a diáklázadások néhány vezetőjét egyszerűen lenyűgözte; felvillanyozta őket a mű lapjain lépésről lépésre kibontakozó, radikális és gyújtó hatású mondanó. A vonzerő ellenállhatatlannak bizonyult különösen azon újbaldaliak körében, akiknek feltett szándéka volt a marxizmus-leninizmus által meghonosított marxi interpretációval való szakítás.

Másrészt, Keleten is változtak az idők. Egy rövid, bevezető korszakot követően, amikor is a *Grundrisse*-t teljesen mellőzték vagy csak félénken közeledtek hozzá, gyökeres fordulat állt be Vitalij Vigodszkij bevezető tanulmányának megjelenésével - *Isztorija odnogo velikogo otkrütija Karla Marxa* (Egy nagyszabású felfedezés története: Hogyan írta Marx A tőkét), melyet 1965-ben publikált oroszul, 1967-ben pedig a Német Demokratikus Köztársaságban németül. Meghatározása szerint ez „zenialis mű”, mely „a marxizmus »teremtő laboratóriumába« vezet be minket és lehetővé teszi számunkra, hogy lépésről lépésre nyomon kövessük azt a folyamatot, melynek során Marx kidolgozta közgazdasági elméletét” és melyhez ennél fogva szükségszerűen csak kellő óvatossággal lehet közelíteni (Vigodszkij 1974: 44).

A *Grundrisse* mindössze néhány év alatt kulcsfontosságú szöveg lett sok befolyásos marxista számára. A fentiekben már említettek túl élénken foglalkoztatta a következő társadalomtudósokat: Walter Tuchscheerert a Német Demokratikus Köztársaságban, Alfred Schmidet a Német Szövetségi Köztársaságban, a magyarországi Budapesti Iskola tagjait, Lucien Sève-et Franciaországban, a japán Kijoaki Hiratát, a jugoszláv Gajo Petrovičot, az olasz Antonio Negrit, a lengyel Adam Schaffot és az ausztrál Allen Oakley-t. Általában megállapítható, hogy a *Grundrisse* olyan mű lett, mellyel minden komoly Marx-kutatónak meg kellett küzdenie. Sokféle hangsúlyeltolódással ugyan, de a *Grundrisse* magyarázóinak lényegében két csoportra bomlottak: egyfelől voltak azok, akik konceptuálisan egész, önmagában is érvényes, autonóm műnek tekintették, másrészt pedig azok, akik szerint csak *A tőkét*

előkészítő egyik tanulmányának tekintendő. A *Grundriss*éről folytatott ideológiai vita háttére - a vita alapjában arról folyt, hogy léteznek a marxi gondolkört legitim és illegitim módon megközelítő interpretációk, melyeknek óriási politikai visszahatásuk van - kedvezett az inadekvát és mai szemmel nézve egészen komikus megközelítéseknek. A *Grundrisse* legbuzgóbb magyarázói között akadtak olyanok, akik egyenesen azt állították, hogy elméletileg ez fölötté áll *A tőkének* annak ellenére is, hogy az utóbbihoz még tízéves intenzív kutatás eredményeit használta fel a szerző. Hasonlóképp, a *Grundriss*ét alábecsülő tudósok körében akadtak olyanok, akik szerint a mű lényegében semmi újdonsággal nem szolgál korábbi ismereteinkhez képest - leszámítva talán attól a néhány részlettől, melyek új megvilágításba helyezik Marxnak Hegelhez való viszonyát, illetve az elidegenedést taglaló jelentős fejezetektől eltekintve.

Nem pusztán eltérő olvasatok léteztek a *Grundriss*ével kapcsolatban, de tapasztalható volt az a mellőzés is - ebben a tekintetben a legmegdöbbentőbb és legrepresentatívabb példával Louis Althusser szolgált. Még amikor kimondott szándéka volt, hogy Marx feltételezett elhallgatásait feltárja és hogy *A tőkét* úgy olvassa, hogy „láthatóvá váljanak a még rejtett gondolatmaradványok is” (Althusser and Balibar 1979: 32), megengedte magának azt a luxust, hogy a *Grundrisse* több száz oldalnyi, igazán szembeötlő szövegét félresöpörje, és Marx eszmerendszerét ifjúkori és érett korszakokra osztotta (amit később heves vitát váltott ki) úgy, hogy közben ügyet sem vetett az 1857-1858-ban keletkezett kéziratok tartalmára és jelentőségére.⁴

A hetvenes évek közepétől ugyanakkor a *Grundrisse* egyre több olvasót és szövegelemzőt ragadott meg. Ekkor látott napvilágot két jelentős kommentár, az egyik japán nyelven 1974-ben (Morita, Kiriro és Toshio Yamada, 1974), a másik németül 1978-ban (Projektgruppe Entwicklung des Marxschen Systems, 1978), de számtalan egyéb elemzés is megjelent a műről. Sok társadalomtudós ezt a művet kulcsfontosságúnak tekintette Marx elméletének egyik leginkább vitatott problematikája szempontjából, nevezetesen a Hegelhez való szellemi viszonya kérdésében. Másokat egyenesen lenyűgöztek a töredékekben vázolt, profetikusnak minősíthető megállapítások a gépesítés és az automatizálás jövőjéről, és Japánban is úgy olvasták a *Grundriss*ét, mint rendkívül aktuális, a modernitás megértéséhez közelebb vivő elemzést. Az 1980-as években láttak napvilágot az első, részletekbe menő tanulmányok Kínában, ahol a *Grundriss*ét *A tőke* keletkezéstörténetébe illesztve elemezték, míg a Szovjetunióban egy gyűjteményes kötet jelent meg, melyben a tanulmányok kizárólag a *Grundriss*ével foglalkoztak (Vv. Aa., 1987).

Az utóbbi években világszerte sok társadalomkutató merített ihletet abból, hogy Marx művei továbbra is magyarázatot adnak a kapitalista termelési mód sajátosságainak elemzéséhez (miközben persze bírálják is azokat) (ld. Musto, 2007). Ha ez az újjáéledt érdeklődés fennmarad és ha ezt a politika területén a marxi elmélet iránt mutatkozó igény kíséri, akkor kijelenthetjük, hogy a *Grundrisse* ismét bizonyíthatja jelentős figyelemfelkeltő hatását.

Mindenesetre addig, amíg remélhetőleg bekövetkezik az a helyzet, hogy „Marx elmélete az ismeretek, illetve az ezen ismeretek által irányított politikai gyakorlat élő forrása lesz” (Rosdolsky 1977: xiv), e sorok szerzője a *Grundrisse* világméretű megismertetésének és fogadtatásának fentebb vázolt történetét a Marx előtti szerény tisztelgésnek szánta, továbbá kísérletnek, melyben megpróbálta rekonstruálni a marxizmus történetének egyik hiányzó fejezetét.

(Fordította: Baráth Katalin)

Függelék

A <i>Grundrisse</i> fordításainak időrendi táblázata	
1939-41	Az első német kiadás
1953	A második német kiadás
1958-65	A japán fordítás
1962-78	A kínai fordítás
1967-8	A francia fordítás
1968-9	Az orosz fordítás
1968-70	Az olasz fordítás
1970-1	A spanyol fordítás
1971-7	A cseh fordítás
1972	A magyar fordítás
1972-4	A román fordítás
1973	Az angol fordítás
1974-5	A szlovák fordítás
1974-8	A dán fordítás
1979	A szerb és szerb-horvát fordítás
1985	A szlovén fordítás

1985-7	A perzsa fordítás
1986	A lengyel fordítás
1986	A finn fordítás
1989-92	A görög fordítás
1999-2003	A török fordítás
2000	A koreai fordítás
2008	A portugál fordítás

Jegyzetek

[1](#) Az orosz nyelvű jelentés 1923-ban látott napvilágot.

[2](#) Lásd az 1. függelékben közölt időrendi tábla agatait. A fentebb említett teljes kiadásokhoz hozzá kell tenni még a válogatásokat is, melyek svéd nyelven (Karl Marx, *Grunddragen i kritiken av den politiska ekonomin*, Stockholm: Zenit/R&S, 1971) és macedónul (Karl Marx, *Osnovi na kritikata na političkata ekonomija [grub nafrlok]: 1857-1858*, Skopje: Komunist, 1989) jelentek meg, továbbá a *Bevezetés és A tőkés termelést megelőző formák* című fejezetek fordításait is. Ez utóbbiak a vietnamtól a norvégig, az arabtól a hollandig, a hébertől a bolgárig számtalan nyelven láttak napvilágot.

[3](#) Az adatot úgy számoltuk ki, hogy hozzáadtuk a szóban forgó országokban a tanulmány megírása idején nyomdában vagy kiadás alatt lévő példányokat is.

[4](#) Lásd Lucien Sève, *Penser avec Marx aujourd'hui*, Paris: La Dispute, 2004, aki felidézti, hogy „egyes szövegrészek, mint például a *Bevezetés* kivételével [...], Althusser sosem olvasta a *Grundrissét* a szó eredeti értelmében vett olvasással" (29. oldal). Gaston Bachelardnak az „episztemológiai törés" (*coupure épistémologique*) fogalmát átültetve, melyet Althusser maga is kölcsönvett és használt, Sève arról beszél, hogy „mesterséges bibliográfiai törés (*coupure bibliographique*)" keletkezett, „mely Marx érett elméletének geneziséről és következésképpen összefüggésrendszeréről szóló, messzemenőig téves nézetekhez vezetett" (30. oldal).

Hivatkozások

Althusser, Louis and Balibar, Étienne (1979) *Reading Capital*, London: Verso.

Hobsbawm, Eric J. (1964) 'Introduction', in Karl Marx, *Pre-Capitalist Economic Formations*, London: Lawrence & Wishart, pp. 9-65.

Marx, Karl (1903) 'Einleitung zu einer Kritik der politischen Ökonomie', *Die Neue Zeit*, Year 21, vol. 1: 710-18, 741-5, and 772-81.

Marx-Engels-Lenin-Institut (1939), 'Vorwort' (Foreword), in Karl Marx, *Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie (Rohentwurf) 1857-1858*, Moscow: Verlag für Fremdsprachige Literatur, pp. VII-XVI.

McLellan, David (1971) *Marx's Grundrisse*, London: Macmillan.

Morita, Kiriro and Toshio Yamada, Toshio (1974) *Komentaru keizaigakuhihan'yoko* (Commentaries on the *Grundrisse*), Tokyo: Nihonhyoronsha.

Musto, Marcello (2007) 'The Rediscovery of Karl Marx', *International Review of Social History*, 52/3: 477-98.

Nicolaus, Martin (1973) 'Foreword', in Marx, Karl *Grundrisse*, Harmondsworth: Penguin Books, pp. 7-63.

Projektgruppe Entwicklung des Marxschen Systems (1978) *Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie (Rohentwurf). Kommentar* (Outlines of the Critique of Political Economy. Rough Draft. Commentary), Hamburg: VSA.

Rosdolsky, Roman (1977) *The Making of Marx's 'Capital'*, vol. 1, London: Pluto Press.

Ryazanov, David (1925) 'Neueste Mitteilungen über den literarischen Nachlaß von Karl Marx und Friedrich Engels' (A legfrissebb jelentések Karl Marx és Friedrich Engels irodalmi hagyatékáról), *Archiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung*, Year 11: 385-400.

Sève, Lucien (2004) *Penser avec Marx aujourd'hui*, Paris: La Dispute.

Vv. Aa. (1987) *Pervonachal'ny variant 'Kapitala'. Ekonomicheskie rukopisi K. Marksa 1857-1858 godov* (The first version of *Capital*, K. Marx's Economic Manuscripts of 1857-1858), Moscow: Politizdat.

Vygodskii, Vitalii (1974) *The Story of a Great Discovery: How Marx Wrote 'Capital'*, Tunbridge Wells: Abacus Press.

Eszmélet folyóirat, 79. szám (2008. ősz)